

П. В. ВовкГолова Окружного адміністративного суду м. Київ,
кандидат юридичних наук
[orsid.org/ 0000-0002-8187-1849](https://orcid.org/0000-0002-8187-1849)

ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ НАРИС СТАНОВЛЕННЯ КОНЦЕПТУ «ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА»

У науковій статті відзначається, що методологічний та науково-теоретичний потенціал категорії «адміністративна процесуальна форма» дозволяє говорити, що встановлення її змісту, сутності, надання загально визнаного поняття, дозволить вирішити проблеми гармонізації вітчизняного судочинства із світовими стандартами, оптимізувати структуру судового захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб в адміністративному судочинстві, підвищить доступність та ефективність адміністративного правосуддя. Концепт «адміністративна процесуальна форма» пройшов досить довгий та складний шлях становлення та розвитку, він викристалізувся з поняття «процесуальна форма», яка проходила своє становлення ще в радянській період. Наступним етапом в становленні концепції адміністративної процесуальної форми стали надбання в галузі кримінального та цивільного процесів, завдяки яким було обрано напрямок та підхід подальших наукових досліджень (взький підхід до розуміння судової процесуальної форми) Як наслідок, встановлено, що процесуальна форма адміністративного судочинства як відносно нова категорія юриспруденції увібрала в себе усі надбання різних процесуальних галузей права. Однак, в сухому залишку у науковому дискурсі ми маємо плюралізм думок, підміну понять, особливо це стосується такої тріади як «адміністративна процесуальна форма, «адміністративна процедура» та «адміністративне провадження», розмивання меж між поняттями процес взагалі та процесуальна форма зокрема. Встановлено, що не дивлячись на досить різноманітні підходи до розуміння адміністративної процесуальної форми, у науковій юридичній літературі досі не має єдиного, загально визнаного визначення процесуальної форми адміністративного судочинства. Не дивлячись на те, що в науці вже робилася спроба виокремити історичні періоди наукової думки щодо розуміння адміністративної процесуальної форми, мінливість та динамічність адміністративного судочинства дозволяють нам доповнити, розширити та вдосконалити запропоновану систематизацію. Визначено, що існує нагальна необхідність визначення процесуальної форми адміністративного судочинства як ключової категорії адміністративного права і процесу як на теоретичному рівні так і в правовому вимірі.

Ключові слова: адміністративна процесуальна форма, генеза досліджень адміністративної процесуальної форми, господарська процесуальна форма, кримінальна процесуальна форма, цивільна процесуальна форма, юридична процесуальна форма.

Постановка проблеми. Методологічний та науково-теоретичний потенціал категорії «адміністративна процесуальна форма» дозволяє говорити, що встановлення її змісту, сутності, надання загально визнаного поняття, дозволить вирішити проблеми гармонізації вітчизняного судочинства із світовими стандартами, оптимізувати структуру судового захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб в адміністративному судочинстві, підвищить доступність та ефективність адміністративного правосуддя. Саме тому вітчизняна науково-те-

оретична доктрина має бути упорядкована, систематизована з метою створення логічної наукової бази адміністративного судового процесу України.

Питання самостійності та відокремленості адміністративної процесуальної форми як основи адміністративного судочинства обумовлене необхідністю забезпечення захисту порушених або оспорюваних прав громадян і організацій у сфері адміністративних та інших публічних правовідносин. В юридичній науці, не дивлячись на значну кількість розвідок у цьому

напрямі, концепт «процесуальна форма» загалом та «адміністративна процесуальна форма» зокрема ще не має чіткого змістовного наповнення, а запропоновані в спеціальній літературі формулювання є не чіткими та досить часто підміняють собою зміст інших правових явищ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Не дивлячись на те, що юридична процесуальна форма є властивістю будь-якого юридичного процесу, законодавець жодного разу не закріпив її нормативно-правове визначення. Саме тому питання що поняття, розуміння, змісту, ознак викликали та й досі викликають наукову полеміку, причому не тільки в галузі відносно нового адміністративного судочинства, але й у здавалося б сформованих сферах кримінального, цивільного та господарського процесів.

Науковий дискурс щодо процесуальної форми судового процесу розпочався з робіт С.І. Вікторського, Н.В. Давидова, Ю.М. Грошевого, П.С. Елькінда, П.А. Лупинської, П.І. Люблінського, М.С. Мельника, М.М. Михеєнка, А.А. Павлишина, В.А. Случевського, П.Ф. Розіна, П.Ф. Пашкевича, Н.Н. Полянського, Р.Д. Рахунова, М.С. Строговича, Т.В. Трубнікова, І.Я. Фойницького, М.Л. Якуба та ін. Ці дослідження стосуються загальної теорії процесуального права та є важливими й для вітчизняного адміністративного судового процесу. У галузі власне адміністративного процесу слід відзначити праці: В.Б. Авер'янова, А.М. Апарова, Д.М. Бахраха, В.М. Бевзенка, Ю.П. Битяка, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, Д.М. Лук'янця, О.І. Миколенка, О.В. Музи, Ю.С. Педька, В.Г. Перепелюка, М.М. Тищенко та інших.

Безпосередньо процесуальні форми різновидів адміністративних проваджень стали предметом досліджень І.В. Завальнюка (спрощене провадження), М.М. Аракеяна, О.В. Бачернікова, О.В. Євсікової, О.А. Журавського, В.О. Коваль, І.А. Малярчук, К.В. Мінаєвої, Я.С. Рябченка, Т.М. Савон, М.І. Смоковича, А.В. Шалангінової та інших (особливі провадження), Д.В. Роженка, М.І. Цуркана (письмове провадження), Д.В. Кузнєцова (скорочене провадження), Черникової А.О. (диференціація процесуальної форми в адміністративному судочинстві). Серед монографічних здобутків останніх років, в яких розглядаються, зокрема й питання розвитку адміністративного судочинства в історичній ретроспективі, слід згадати роботи І.О. Богомазової, І.А. Качура, О.І. Корчинського. Однак від-

сутність єдиного, загальноприйнятого підходу до розуміння адміністративної процесуальної форми, що властива адміністративному судочинству, робить цю тему вкрай актуальною.

Метою статті є систематизація існуючих точок зору на процесуальну форму судового процесу, та через цю призму дослідження наукового дискурсу щодо адміністративної процесуальної форми.

Виклад основного матеріалу. Поняття «процесуальна форма» має як міжгалузеве, так і загальнотеоретичне значення, оскільки є родовим стосовно видових понять «цивільна процесуальна форма», «кримінально-процесуальна форма» та «адміністративно-процесуальна форма». Проблема процесуальної форми судочинства є предметом наукового пошуку ще з часів судової реформи 1864 року [101, с. 278]. Підходи до розуміння процесуальної форми, як зазначалося вище, були в центрі багатьох досліджень, як в галузі теорії права (концепт «процесуальна форма» розуміється як певна сукупність однорідних вимог до процедури, якої повинні дотримуватися всі учасники процесу, метою якої є досягнення певного визначеного матеріально-правового результату [Цит. За8]), так і у галузях кримінального, цивільного, господарського процесів. Тому при окресленні означеної проблематики не обмежимося суто адміністративно-процесуальним науковим надбанням.

Перші основні вітчизняні дослідження, присвячені юридичній процесуальній формі, проводилися за радянських часів. Так, проблематика процесуальної форми знайшла своє відображення у працях таких учених як С.А. Голунський, С.М. Абрамов, М.С. Строгович, А.Ф. Клейнман, Д.М. Чечот, І.С. Самощенко, Г.І., П.Є. Недбайло, Г.І. Петров, В.Д. Сорокін, В.А. Лорія, В.М. Горшеньов, В.М. Карташов та ін. У роботах зазначених авторів сформувався два основні підходи до розуміння цієї правової категорії – широкий та вузький, які досі розглядаються та обґрунтовуються у сучасній юридичній літературі, переважно кримінального та адміністративного спрямування.

Прихильники широкого підходу, що сформувався у загальній теорії права у 70-х рр. минулого століття (В.М. Горшеньов П.Є. Недбайло, В.І. Тертишніков, Э.А. Пушмин) і був підтриманий більшістю представників адміністративно-правової науки (Н.Г. Саліщева, В.Д. Сорокін, Є.В. Додін, А.Б. Зеленцов, О.А. Ястребов), розглядають процесуальну форму як складову

частину не тільки судової, а й будь-який інший правозастосовної діяльності.

Відповідно до вузького підходу, засновниками якого слід вважати представників радянської юридичної науки процесуального права (С.М. Абрамов, Н.А. Чечіна, І.А. Жеруоліс, К.С. Юдельсон, А.А. Добровольський, А.Л. Рівлін та ін.), процесуальна форма є однією з суттєвих ознак, що відрізняють суд і судову діяльність від інших органів держави та їх діяльності. Зазначимо, що сучасна вітчизняна доктрина адміністративного процесу пішла саме за цим шляхом: адміністративна процесуальна форма розглядається як частина адміністративного судочинства.

Тож можна сказати, що у радянські часи розуміння процесуальної форми традиційно розглядалося в контексті діяльності юрисдикційних органів держави і лише в плані вирішення правових спорів і розгляду справ про правопорушення. Так, С. Голунський відзначав, що, якщо для судів дотримання процесуальних правил є неодмінною умовою їхньої діяльності, то для адміністративних органів будь-які процедурні правила не мають такого суттєвого значення, бо їхня повсякденна діяльність потребує оперативного керівництва, яке конкретизується залежно від обстановки [Цит. за 2]. У свою чергу, М. Гурвіч писав, що цивільне процесуальне право є формою примусового здійснення цивільно-правових обов'язків, формою захисту суб'єктивних прав, коли правописи, що містяться в нормах права, не виконуються зобов'язаними особами добровільно» [Цит. за 12].

Цікавою є позиція С. Алексєєва, який вважав, що об'єднання юридичних процедур діяльності всіх державних органів під «єгідою» процесу знекровлює, вихолощує це багате і змістовне поняття і що не всяка врегульована правом процедура вчинення юридичних дій може бути визнана процесом у тому спеціальному юридичному сенсі, який історично склався та прийнятий у законодавстві, на практиці, в науці [Цит. за 5].

Однак на противагу цьому твердженню, слід навести думку В.Г. Горшенєва, який визначав процесуальну форму як сукупність однорідних процедурних вимог, що висуваються до дій учасників процесу і спрямовані на досягнення певного матеріально-правового результату [Цит. за 5]. Він підкреслював, що процесуальна форма має місце в усіх сферах, в яких процесуальні норми регулюють дії суб'єктів суспільного життя. В. Горшенєв також зазначав, що «будь-

яка галузь матеріального права викликає до життя відповідні процесуальні норми, оскільки для реалізації його норм необхідна певна правозастосовна діяльність уповноважених на це суб'єктів» [Цит. за 5]. Для нас це важливо в аспекті поширення категорії «процесуальна форма» як на позовну та і непозовну форми адміністративного судочинства.

Категорія «кримінально-процесуальна форма» також розумілася у широкому та вузькому значеннях. Так, у радянські часи група авторів продемонструвала підхід ототожнення процесуальної форми з кримінально-процесуальним правом. В.М. Шпілев, зауважував, що внутрішня правова форма кримінального процесу (процесуальні відносини) і зовнішня процесуальна форма (форма процесуальної процедури) тісно зв'язані між собою і утворюють щось єдине [Цит. за: 2].

Взагалі, флагманом у розумінні кримінально-процесуальної форми на той час був М.С. Строгович, який вважав, що кримінально-процесуальна форма – це сукупність умов, встановлених процесуальним законом для вчинення органами слідства, прокуратури та суду тих дій, якими вони здійснюють свої функції у галузі розслідування та вирішення, а також для вчинення громадянами, які беруть участь у провадженні у кримінальній справі, тих дій, якими вони здійснюють свої права та виконують обов'язки» [Цит. за: 12]. У свою чергу, Б.А. Галкин зводив сутність процесуальної форми до регламентації застосування державного примусу щодо осіб, які скоїли протиправне діяння [Цит. за: 5]. Видатний науковець М.А. Якуб розглядав процесуальну форму як сукупність встановлених процесуальним законом умов, у яких здійснюється як діяльність загалом, так і кожна окрема процесуальна дія (чи комплекс таких дій) і ухвалюється кожне рішення у справі, яким зазначається зв'язок і послідовність запроваджуваних дій і прийнятих рішень. Процесуальна форма (процесуальний порядок) утворює детально врегульоване стійке юридичне визначення, суворо обов'язковий стабільний правовий режим діловодства [Цит. за: 9].

Досліджуючи поняття процесуальної форми, Мельник С.М. [3, с. 6-7]. визначає її, як визначену кримінально-процесуальним правом та регламентовану законом певну систему процесуальних інститутів і правил, а також послідовність стадій кримінального процесу і сутність процесуальних вимог, що висуваються до учасників кримінального судочинства. У свою чергу,

Л.Н. Лобойко визначає, що кримінально-процесуальна форма являє собою встановлений законом порядок судочинства в цілому, а також порядок окремих процесуальних дій і прийняття окремих процесуальних рішень [2, с. 19].

А.В. Чугаєвська вважає, що кримінальна процесуальна форма – це певний порядок, закріплений та чітко визначений у законі, який стосується змісту юридичних процедур, умов, гарантій, що забезпечують вирішення завдань кримінального судочинства, та якого повинні дотримуватись всі учасники кримінального процесу [12].

З огляду на вище викладені позиції науковців, ми можемо відзначити, що усі вчені, словесно по-різному висловлювали свою думку, але були однотайні в тому, що його обов'язковою ознакою є особлива процесуальна форма, що дозволяє забезпечити реальний захист прав громадян та організацій, залучених до судового процесу, та мінімізувати можливості свавілля з боку держави та її органів, так і його учасників, у тому числі самого суду, шляхом детальної регламентації порядку розгляду та вирішення судових справ, провадження окремих процесуальних дій та певною мірою послідовності їх здійснення, а також вичерпної регламентації процесуальних прав та обов'язків кожного з суб'єктів складних процесуальних відносин.

У свою чергу у юридичній літературі цивільна процесуальна форма визначається як нормативно встановлений порядок відправлення правосуддя у цивільних справах (М.А. Вікут, І.М. Зайцев, М.С. Шакарян, К.С. Юдельсон) та як сукупність правил, умов відправлення правосуддя (Д.М. Чечот, Н.А. Чечина, М.А. Гурвіч, А.В. Ціхоцький).

Зазначимо, що цивільна процесуальна форма як правова категорія не набула чіткого визначення у науковій юридичній літературі. З 70-х років ХХ століття у науковій процесуальній літературі радянського періоду розгорнулася затяжна дискусія про необхідність виділення цивільної процесуальної форми як однієї з базових наукових категорій цивільного процесу. Більше того, ці суперечки набули міждисциплінарний характер, оскільки постало питання про поширення категорії процесуальної форми на відносини, які аж ніяк не пов'язані з розглядом спору в суді. Ці думки втілилися в широкому [Цит. за: 4, с. 246-247;] та вузькому [12, с. 61-86] підходах до розуміння цивільної процесуальної форми.

На теперішній час триває полеміка з приводу розуміння цивільної процесуальної форми, проте в контексті застосування концептуальних засад до поняття адміністративної процесуальної форми можна виокремити такі визначення. Так, О. Єгорова під цивільно-процесуальною формою розуміє встановлений нормами цивільного процесуального права і реалізований у цивільно-процесуальних відносинах згідно з принципами цивільного процесуального права порядок здійснення правосуддя у цивільних справах з метою захисту дійсно порушеного або оспореного суб'єктивного права або охоронюваного законом інтересу, що характеризується системністю і наданням гарантій учасникам процесу [Цит. за: 9]. В. Тertiшніков вважає, що в механізмі регулювання цивільного процесуального права процесуальна форма посідає проміжне становище між нормами права й процесуальною діяльністю [9, с. 9]. Учений зазначає, що цивільна процесуальна форма надає правовий зміст, правове значення поведінці учасників процесу. Він ототожнює цивільну процесуальну форму з моделлю будь-якої цивільної справи.

І. Татулич пропонує розуміти під цивільною процесуальною формою передбачений нормами цивільного процесуального законодавства процесуальний порядок учинення судом, особами, які беруть участь у справі, іншими учасниками цивільного процесу процесуальних дій у процесі розгляду й вирішення цивільної справи, а також оформлення таких дій у процесуальних документах [8, с. 169]. На противагу, Л. Мокроусова відмічає, що «під спеціальною цивільною процесуальною формою як юридичною конструкцією слід розуміти таку процесуальну форму, за посередництвом якої здійснюється оптимальне і раціональне законодавче регулювання процедури правильного і своєчасного розгляду і вирішення непозовних категорій цивільних справ» [Цит. за: 9, с. 16–17].

У свою чергу, О.М. Перунова вважає, що поняття, характер та особливості процесуальної форми, як і будь-якої іншої форми, визначаються тим змістом, який вона приймає. Оскільки процесуальна форма – це форма судової діяльності й відносин, виникаючих із цієї діяльності, її особливості визначаються змістом діяльності суду.

У науці господарського процесу з приводу розуміння господарської процесуальної форми також висловлюються різноманітні міркування. Найбільш поширеною позицією стала думка К.І. Комісарова, який визначив основу уявлення

про ознаки процесуальної форми: нормативність, беззаперечність, системність та універсальність [Цит. за: 9]. Позиція К.І. Комісарова активно підтримується в науці, зокрема аналогічні думки висловили С.В. Васильєв, В.Д. Чернадчук, В.В. Сухонос, В.П. Нагребельний, Д.М. Лук'янець, В.В. Ярков.

На думку А. Латкін, арбітражна процесуальна форма – це складне правове утворення, що є системою вимог, адресованих арбітражному процесу як діяльності з вирішення економічних спорів, яке становить єдність внутрішньої і зовнішньої сторони, реалізується через зміст процесуальних відносин (внутрішня сторона), і єдність арбітражного процесу стосовно інших правових явищ (зовнішня сторона), характеризується динамізмом і мінливістю у рамках видів, стадій і інститутів судочинства [Цит. за: 8]. При цьому правильним є акцент А. Латкіна на тому, що процесуальна форма є мінливою і в аспекті різних проваджень, і в аспекті стадій кожного з таких проваджень.

Слушною є думка С. Щербак, яка відзначила, що процесуальна форма є фундаментальною проблемою юриспруденції й постійним предметом дискусії у правознавстві [13].

Тож процесуальна форма адміністративного судочинства як відносно нова категорія юриспруденції увібрала в себе усі вищенаведені надбання різних процесуальних галузей права. Але не можна говорити про цілком позитивний досвід такого запозичення. В сухому залишку, ми маємо плюралізм думок, підміну понять, особливо це стосується адміністративної процедури та адміністративного провадження, розмивання меж між поняттями процес взагалі та процесуальна форма зокрема.

О.І. Миколенко цілком обґрунтовано виокремив чотири етапи розвитку наукової думки щодо адміністративної процесуальної форми в історичному контексті [4]. Так автор запропонував: перший період з середини 70-х рр. ХХ ст. по 1996 рік, коли про процесуальну форму в наукових працях все частіше згадують при характеристиці адміністративно-юрисдикційних проваджень і діяльності органів державного управління. При цьому процесуальна форма розглядається як одне з основних понять юридичного процесу чи як особлива «наукова юридична конструкція» (В.М. Горшеньов, Ю. І. Мельников, П. Є. Недбайло і ін.); другий період з 1997 по 2005 рр., коли переважна більшість праць з питань адміністративного права і процесу була присвячена обґрунтуванню необхідності

створення в Україні адміністративної юстиції та визначенню переліку тих справ, які адміністративні суди повинні були розглядати після їх створення (Ю. В. Георгієвський, Ю.С. Педько, В.Г. Перепелюк, О.І. Шостенко і ін.); третій період з 2006 по 2010 рр., коли процесуальна форма як категорія адміністративного права і процесу не досліджувалась, а вся науково-дослідна діяльність проводилась за двома напрямками: перший був зосереджений на розкритті змісту поняття «адміністративний процес» та його співвідношенні з поняттям «адміністративна процедура» (А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, Р.О. Куйбіда і ін.), а другий, уникаючи ґрунтовних теоретичних розробок, в основному характеризував специфіку практичної діяльності адміністративних судів та практичні аспекти адміністративного процесуального регулювання адміністративного судочинства (О.В. Анпілогов, К.О. Клименко, А.О. Неугодніков і ін.); і нарешті, четвертий етап з 2011 року по 2018 р. (коли власне автором и була запропонована наведена періодизація) – серед науково-дослідних праць з проблем адміністративного судочинства з'явилися роботи з високим рівнем теоретичного обґрунтування, наприклад, присвячені принципам адміністративного судочинства, судовому розсуду в адміністративному судочинстві, примусу та примусовим заходам в межах адміністративного судочинства, інституту доказування в адміністративному судочинстві тощо (С.А. Бондарчук, О.І. Сеньків, О. Р. Трещова і ін.). Серед таких робіт, з'явилися і перші праці, які почали використовувати термін «процесуальна форма» та розкривати його зміст з урахуванням специфіки адміністративного судочинства (наприклад, І. М. Завальнюк, О. І. Миколенко і Ю. Л. Шеренін). Але слід відзначити, що єдиний підхід в межах теорії адміністративного процесу так і не був сформований щодо поняття «процесуальна форма в адміністративному судочинстві» [4, с. 51–52].

Погоджуючись з наведеною періодизацією, вважаємо за можливість доповнити її вже новими роботами, присвяченими адміністративному судочинству взагалі та його процесуальній формі зокрема. Так, слід навести наукові праці таких вчених: Корінний С. О. дисертація к.ю.н. «Впровадження медіації в адміністративний процес України» (2019 р.), Бортнікова А.Г., дисертація к.ю.н. «Правові засади застосування медіації як способу вирішення публічно-правових спорів», Палій Є.А. дисертація к.ю.н. «Спрошені провадження в адміністративному

судочинстві України» (2019 р.), Білоус О. В., дисертація д.ю. н. «Поняття та категорії адміністративного судочинства: людиноцентричні та аксіологічні аспекти тлумачення» (2020 р.); Миколаєць В.А., дисертація д.ю.н. «Концептуальні основи зразкових та типових справ у адміністративному судочинстві» (2020 р.), Мінка Т.П., Палій Є.А. Спрощені провадження в адміністративному судочинстві України (2021 р.), Сорочко Н.В., дисертація к.ю.н. «Способи судового захисту в адміністративному судочинстві України» (2021 р.), Токарева К.С., дисертація д.ю.н. «Адміністративно-правове регулювання медіації: сучасний стан та тенденції розвитку» (2021 р.), Будзик Б.В. дисертація к.ю.н. «Діяльність адміністративних судів України в сучасних умовах: адміністративно-правова характеристика» (2021 р.).

Як зазначалося вище, на теперішній час у науковій юридичній літературі досі не має єдиного, загально визнаного визначення процесуальної форми адміністративного судочинства. Так, О. Миколенко вважає, що «процедурний (процесуальний) порядок» та «процедурна (процесуальна) форма» слід розглядати як тотожні поняття, адже і перше, і друге характеризують статичні явища в юридичній процедурі та юридичному процесі» [5, с. 189]. З огляду на це О. Миколенко робить висновок, що процедурну форму можна визначити як встановлений процедурними нормами порядок (стан, лад), у межах якого здійснюється послідовна діяльність суб'єктів процедури та дії інших учасників процедури.

З точки зору В.Г. Перепелюка [6, с. 18-19] «адміністративно-процесуальна форма» як категорія теоретично найбільш плідна, коли вона розкривається через сукупність рис своєчасності способу зовнішнього прояву окремих вчинків учасника чи лідируючого суб'єкта (організатора) розгляду. Натомість, Е.В. Демський підкреслює, що адміністративна процесуальна форма є невід'ємною стороною адміністративного процесуального права взагалі та адміністративних проваджень, зокрема [1, с. 22-23].

І.О. Розум вважає, що адміністративно – процесуальна форма являє собою єдиний, уніфікований та чітко визначений нормами адміністративно – процесуального права порядок діяльності адміністративних судів та взаємопов'язаної з нею діяльності осіб, які беруть участь в справі та інших учасників адміністративного процесу, щодо розгляду та вирішення публічно – правових спорів, котрий утворює

врегульований особливий правовий режим провадження в адміністративних справах та охоплює гарантії забезпечення першої (адміністративно – процесуальної діяльності), а також процесуальний статус суб'єктів адміністративного процесу [7].

А. Черникова процесуальну форму судочинства розглядає як правову категорію процесуального права, теоретичну абстрактну конструкцію. В адміністративному судочинстві вона передбачає нормативно-правову закріпленість процедур його здійснення (виконання процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень) та умов (об'єктивних і суб'єктивних), що сприяють дотриманню цих процедур і вирішенню його завдань [11, с. 62].

Немає сумнівів, що адміністративна процесуальна форма – явище складне. Звідси й такі суттєві відмінності у поглядах, що характеризують її сутність та зміст. Однак, дилема вибору конструктивної основи процесуальної форми полягає у її визначенні або як системи вимог, встановлених нормами процесуального права, або як характеристики фактичної сторони самого адміністративного судового процесу.

Висновки. Таким чином, систематизація думок вчених з приводу розуміння адміністративної процесуальної форми демонструє, що: по-перше, не дивлячись досить різноманітні підходи до розуміння адміністративної процесуальної форми, у науковій юридичній літературі досі не має єдиного, загально визнаного визначення процесуальної форми адміністративного судочинства; по-друге, досить багато авторів у своїх визначеннях та формулюваннях підмінюють зміст інших правових явищ (процесу, процедур, проваджень); по-третє, не викликає сумнівів нагальна необхідність визначення процесуальної форми адміністративного судочинства як ключової категорії адміністративного права і процесу. Цілком зрозуміло, що подальші наукові пошуки будуть присвячені визначенню поняття адміністративна процесуальна форма, її змісту, режимові та структурним елементам.

Список використаної літератури:

1. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України: навчальний посібник. К. Юрінком Інтер, 2008. 496 с
2. Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальне право: курс лекцій. К.: Істина. 2008. С.19.
3. Мельник С.М. Процесуальна форма у кримінальному судочинстві України: автореф. ... канд, юрид, наук, 12.00.09. Київ. 2001. 20 с.

4. Миколенко О.І. Процесуальна форма в адміністративному судочинстві та проблеми законотворчості в Україні. *Правова держава*. 2018. № 29. С. 50–57
5. Миколенко О.І. Теорія адміністративного процедурного права : монографія. Харків. Бурун Книга, 2010. 336 с.
6. Перепелюк В.Г. Адміністративний процес: навчальний посібник. Чернівці: Видавництво «Рута». 2003. 303 с.
7. Розум І.О. Теоретичні проблеми площини визначення адміністративно-процесуальної форми. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=JcLXgBIAAAAJ&citation_for_view=JcLXgBIAAAAJ:u5HHmVD_uO8C
8. Татулич І.Ю. Особливості застосування цивільної процесуальної форми в наказному провадженні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. № 2. С. 168-170.
9. Тертишников В.І. Цивільний процес України (лекції): навчальний посібник. Х.: Видавець Вапнярчук Н.М., 2006. 256 с.
10. Трофименко В.Т. Соціально-правова цінність кримінальної процесуальної форми. *Національний юридический журнал: теорія и практика*. 2014. № 12. С. 278–281.
11. Черникова А.О. Проблемні питання диференціації процесуальної форми адміністративного судочинства України та шляхи їх вирішення. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 3. С. 57-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2016_3_12
12. Чугаєвська А. В. Щодо сутності кримінально-процесуальної форми. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. Одеса. Юридична література, 2016. С. 311-313.
13. Щербак С.В. Процесуальна форма примусового виконання. *Інституційний репозитарій Української академії банківської справи Національного банку України*. 2014. URL: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9426/1/proc.form.pdf>.

Vovk V. P. Historiographic essay on the formation of the procedural form of administrative proceedings

The scientific article notes that the methodological and scientific-theoretical potential of the category "administrative procedural form" allows us to say that establishing its content, essence, providing a universally recognized concept will allow solving the problems of harmonizing the domestic judiciary with world standards, optimizing the structure of judicial protection of the rights and interests of individuals and legal entities in administrative proceedings, will increase the accessibility and effectiveness of administrative justice. The concept of "administrative procedural form" has gone through a rather long and complex path of formation and development, it crystallized from the concept of "procedural form", which was formed back in the Soviet period. The next stage in the formation of the concept of the administrative procedural form was the acquisitions in the field of criminal and civil proceedings, thanks to which the direction and approach of further scientific research was chosen (a narrow approach to understanding the judicial procedural form). As a result, it was established that the procedural form of administrative proceedings as a relatively new category jurisprudence has absorbed all the assets of various procedural branches of law. However, in the dry residue in the scientific discourse, we have a pluralism of opinions, a change of concepts, especially this applies to such a triad as "administrative procedural form, "administrative procedure" and "administrative proceedings", blurring the boundaries between the concepts of process in general and procedural form in particular. It has been established that despite quite diverse approaches to understanding the administrative procedural form, there is still no single, universally recognized definition of the procedural form of administrative proceedings in the scientific legal literature. Despite the fact that science has already made an attempt to single out historical periods of scientific thought regarding the understanding of the administrative procedural form, the variability and dynamism of administrative proceedings allow us to supplement, expand and improve the proposed systematization. It was determined that there is an urgent need to define the procedural form of administrative proceedings as a key category of administrative law and process both at the theoretical level and in the legal dimension.

Key words: *administrative procedural form, genesis of studies of administrative procedural form, economic procedural form, criminal procedural form, civil procedural form, legal procedural form.*